

Universiteit Utrecht
Master psychologie, kind en jeugd

THESIS

De invloed van de cursus 'Plezier op school' op het gepest
worden van kinderen

Miranda Schippers, 3271528
28 juni 2011

Saskia Mulder

Marcel van Aken

Samenvatting

Dit onderzoek evalueert de effecten van de zomercursus 'Plezier op school' op het gepest worden van kinderen op de middelbare school. De zomercursus 'Plezier op school' is een sociale vaardigheidstraining voor kinderen die op de basisschool gepest werden, sociaal angstig waren, en/of problemen hadden met sociale contacten. De tweedaagse cursus werd in de zomervakantie gegeven, vlak voordat kinderen naar de eerste klas van het middelbaar onderwijs gingen. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat er positieve ontwikkelingen bij de kinderen waren en dat ze minder gepest werden. De mate van gepest worden, wordt met twee vragenlijsten vastgesteld. Er wordt er in dit onderzoek ook gekeken naar de verschillen tussen sociometrische vragenlijsten en peerrapportages. De verwachtingen bij huidig onderzoek zijn ook dat kinderen, na het volgen van de cursus, minder gepest worden. Uit de resultaten komt naar voren dat er tussen de twee vragenlijsten maar een gemiddelde correlatie is. Ook komt er naar voren dat voor jongens die de cursus gevolgd hebben, gepest worden op de middelbare school toeneemt, voor meisjes die de cursus hebben gevolgd neemt gepest worden af, evenals voor de controlegroep.

Summary

This study evaluates the effects of the summer course 'Plezier op school' on children being bullied in high school. The summer course 'plezier op school' is a social skills training for primary school children who were bullied, were socially anxious, and / or had problems with social contacts. The two-day course was given in the summer, just before the children went to the First class of high school. Previous research has shown positive developments in the children and that they were bullied less. The degree of bullying, is determined by two questionnaires. In this study also looked at the differences between sociometric questionnaires and peer reports. The expectations from current research are that children, after attending the course, are bullied less. The results showed that between the two questionnaires, the correlation is only average. It also showed that boys who have followed the course, are being bullied more in high school. The girls who have completed the course were bullied less, just as the control Group, who were also bullied less in high school.

Inleiding

Relaties met leeftijdsgenoten worden, als kinderen ouder worden, steeds belangrijker. Deze relaties helpen kinderen niet alleen bij hun sociale, psychologische en emotionele ontwikkeling maar zorgen er ook voor dat ze sociale en lichamelijke vaardigheden aanleren die ze thuis en in het klaslokaal niet kunnen leren (Hartup, 1983). Toch zijn er veel kinderen die weinig relaties hebben met leeftijdsgenootjes en gepest worden. In Nederland worden er per dag meer dan 130.000 kinderen gepest. Pesten kan het beste omschreven worden als langdurige, negatieve sociale of fysieke handelingen van een of meer kinderen ten opzichte van een ander kind (Olweus, 1991). Aanpassingsproblemen in de kinderjaren en de adolescentie hangen vaak samen met pesten of gepest worden, zo geeft Olweus (1991) aan dat een typisch slachtoffer van pesten een kind is dat stiller en meer sociaal teruggetrokken is dan andere kinderen, minder vrienden heeft en zich vaak verlaten en alleen voelt. Ook zijn pest-slachtoffers sociaal angstiger en hebben ze negatieve percepties van hun sociale vaardigheden (Hawker en Boulton, 2000). Bovendien worden ze vaker afgewezen door leeftijdsgenootjes. Daders vertonen meer deviant anti-sociaal gedrag zoals agressie en verstorend gedrag dan andere kinderen (Pellegrini, Bartini, & Brooks, 1999) en ze zijn minder populair (Boulton & Smith, 1994).

Pesten is een groot probleem dat nare gevolgen kan hebben. Aan de hand van onderzoek is naar voren gekomen dat 20 tot 30% van de basisscholieren in Europa gepest wordt en dat 10 tot 20% dader van pesterijen is (Austin en Josephs, 1996). Gevolgen van pesten kunnen zijn: angsten, depressiviteit en lichamelijke klachten (Camodeca & Goossens, 2004). Ook kunnen er problemen in schoolprestaties verschijnen. Uit onderzoek is naar voren gekomen dat gepeste kinderen een hogere kans hebben op relatieproblemen en het ontwikkelen van ernstige psychopathologie die kan doorlopen tot in de volwassenheid (McCellan & Katz, 2001). Ook is uit onderzoek gebleken dat kinderen meestal niet zelf van het gepest worden af kunnen komen en dat ook de overgang naar de middelbare school daar weinig aan verandert. Het is dan ook zo dat gepest worden op de basisschool een goede voorspeller is voor omgangsproblemen op het voortgezet onderwijs (Olweus, 1992). Kinderen die gepest worden gaan zich incompetent voelen in sociale situaties, wat ervoor zorgt dat ze sociale situaties gaan vermijden, en sociale vaardigheden niet de gelegenheid krijgen zich te ontwikkelen. Om te meten of een kind gepest wordt, wordt er naast zelfrapportages vaak gebruik gemaakt van sociometrie. Dit is een techniek waarmee de status van een individueel persoon in een groep met leeftijdsgenootjes gemeten wordt. Deze methode werd ontwikkeld door Moreno

(1934) en het gebruik hiervan bij kinderen wordt steeds populairder. Sociometrische metingen worden onder andere gebruikt om gedrag vast te stellen dat te maken heeft met het geaccepteerd en afgewezen worden door de leeftijdsgroep en om vast te stellen welke kinderen het risico lopen om afgewezen te worden. Hoewel er een grote verscheidenheid aan sociometrische instrumenten is wordt bij het meeste onderzoek naar sociometrische status bij kinderen gebruik gemaakt van nominaties en rating schalen. Bij nominaties wordt aan kinderen bijvoorbeeld gevraagd 3 namen van klasgenoten op te schrijven die volgens hen gepest worden, bij rating schalen moeten ze op een schaal van bijvoorbeeld 1 tot 10 aangeven in hoeverre een bepaald klasgenootje gepest wordt.

Sommige onderzoekers argumenteren dat bij onderzoek naar pesten zelfrapportages gebruikt moeten worden, omdat kinderen zelf in de beste positie verkeren om te weten of ze gepest worden. Maar daarnaast wordt aangenomen dat leeftijdsgenootjes goede informatiebronnen zijn omdat ze erbij zijn als er gepest wordt, aangezien dit vaak gebeurt als er geen volwassenen aanwezig zijn. Zij vormen verder een meer objectieve informatiebron. Ondanks het feit dat zelfrapportages en nominaties door leeftijdsgenootjes in hetzelfde lokaal of op dezelfde school worden afgenomen is er slechts een gemiddelde correlatie tussen de twee metingen. De correlaties liggen meestal tussen de .2 en .4. (Crick & Bigbee, 1998). Het verschil tussen de twee methodes zit volgens Juvonen (2001) in het feit dat zelfrapportages subjectieve ervaringen meet en rapportages door leeftijdsgenootjes sociale reputatie. Data uit zelf-rapportage geeft ons de mogelijkheid om de subjectieve ervaringen van pesten te begrijpen en deze zelf-percepties zijn niet noodzakelijkerwijs verifieerbaar door andere data bronnen. Dit betekent niet dat zelf-percepties willekeurig of irrationeel zijn, maar dat ze gevormd worden door zijn eigen, persoonlijke referentiekader. Daarentegen meten percepties van leeftijdsgenootjes de sociale status van het kind. Beoordeling van de reputatie van een kind weerspiegelt overeenkomst tussen leden van de groep over de relatieve positie van het kind. Er is een gedeelde norm van referentie als klasgenoten elkaar nomineren met betrekking tot pesten. Omdat er dus aangenomen wordt dat de twee data-bronnen verschillende normen weerspiegelen is het niet verrassend dat zelf- en leeftijdsgenootjesrapportages niet zo dicht bij elkaar liggen. Gebruik maken van zowel zelfrapportages als peerrapportages kan ervoor zorgen dat we het fenomeen pesten beter kunnen begrijpen.

In de afgelopen jaren staat de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen vaak op het programma van scholen en hulpverleningsinstellingen. Op scholen worden kinderen op sociaal-emotioneel gebied gevolgd en wordt er meer aandacht besteed aan het ontwikkelen van sociale vaardigheden (Faber et. al. 2006). Ook worden er vanuit instellingen voor

jeugdhulpverlening sociale vaardigheidstrainingen gegeven.

Een cursus die al enkele jaren op diverse plaatsen in Nederland wordt gegeven is 'Plezier op school'. 'Plezier op school' is een zomercursus die ontwikkeld is in 1996 door de Riagg Noord-Limburg, hij is bedoeld voor aanstaande brugklassers die gepest worden of andere problemen hebben in het omgaan met leeftijdsgenootjes. Het doel van de zomercursus is het verhogen van de competentie van aanstaande brugklassers, waarna zou ze een goede start zouden kunnen maken op de middelbare school en waardoor ze niet meer gepest worden en meer plezier krijgen in omgang met anderen op school.

Uit onderzoek naar de effectiviteit van 'Plezier op school' van Faber et al. (2006) is naar voren gekomen dat kinderen na de cursus significant lager scoren op sociale angst, dan voor de cursus. Ook is er een significante afname van sociale en psychische problemen en is de score op gepest worden significant lager op het voortgezet onderwijs dan op de basisschool. Gepest worden kan leiden tot angsten, depressiviteit, lichamelijke klachten, problemen in de schoolprestaties, relatieproblemen en het ontwikkelen van psychopathologie, daarom is het van belang om interventies om sociale vaardigheden te trainen en pesten te voorkomen te ontwikkelen en te testen op effectiviteit. In dit onderzoek wordt getracht de bevinding dat de cursus 'Plezier op school' leidt tot vermindering van het gepest worden te repliceren en te verbeteren door het gebruik van een controlegroep, wat bij de studie van Faber et al. (2006) niet het geval was.

Het onderzoek vindt plaats aan de hand van de volgende 2 vraagstellingen: Worden kinderen die zichzelf als pest-slachtoffer identificeren, ook zo gezien door hun klasgenoten? Hierbij wordt onderzocht of er daadwerkelijk een verschil is tussen de percepties van het slachtoffer en de leeftijdsgenootjes. Naar aanleiding van de literatuur wordt de volgende hypothese opgesteld: Er is een gemiddelde correlatie tussen de zelfrapportages en de sociometrische vragenlijst wat betreft of een kind slachtoffer van pesten is.

De tweede vraagstelling is of kinderen die de cursus 'Plezier op school' hebben gevolgd, minder gepest worden dan op de middelbare school. Uit eerder onderzoek naar interventies tegen pesten hebben we de volgende hypothese opgesteld: Kinderen die de training hebben gevolgd worden op de middelbare school minder gepest dan voor de training (op de basisschool). Ook wordt er gekeken naar sekseverschillen.

Methoden

Respondenten

De respondenten in dit onderzoek zijn 375 leerlingen uit groep 8 van 100 basisscholen in Nederland. De leerlingen bevinden zich in de leeftijd van 11 tot en met 13 jaar. De onderzoeksgroep bestaat voor 62,1 procent uit meisjes en 37,9 procent uit jongens.

Procedure

Dit onderzoek is onderdeel van een groter onderzoek. Aan het onderzoek hebben 100 basisscholen deelgenomen. Scholen door heel Nederland werden per brief geïnformeerd over het onderzoek, en vervolgens telefonisch benaderd met de vraag of de school geïnteresseerd was in deelname aan het onderzoek. Geïnteresseerde scholen ontvingen per post of per mail een overeenkomst voor deelname aan het onderzoek, waarin een korte opsomming van de belangrijkste afspraken werd gegeven en enkele vragen werden gesteld over kenmerken van de school en de naam van de leerkracht van groep 8. Deelnemende scholen werden gematched naar regio en leerling-samenstelling. Door middel van loting op school niveau werd bepaald of deelnemende leerlingen in de experimentele of de controleconditie zouden vallen.

Kinderen werden geselecteerd voor het onderzoek aan de hand van een klassikale screening. Kinderen met de 20% hoogste scores op het gebied van sociale problemen werden uitgenodigd voor het vervolgonderzoek. Ouders gaven actief toestemming voor deelname aan het vervolgonderzoek. De kinderen in de experimentele conditie namen in de laatste week van de zomervakantie deel aan de cursus 'Plezier op school'.

De controlegroep bestond uit een vergelijkbare groep kinderen als de experimentele conditie en deze groep kreeg geen interventie aangeboden tijdens de transitie naar de middelbare school. Dit komt overeen met care as usual in de huidige praktijk; een alternatief preventief aanbod voor deze specifieke groep op dit overgangsmoment van basisschool naar voortgezet onderwijs is namelijk niet voorhanden.

De tweede meting vond plaats nadat de kinderen de overgang naar de middelbare school hadden gemaakt, en nadat ze wel of niet Plezier op School hadden gevolgd, afhankelijk van in welke groep ze zaten. De middelbare scholen werden per brief op de hoogte gesteld over het vullen vragenlijsten. Telefonische benadering was in verband met de grootte van de steekproef niet mogelijk. De afname van de vragenlijsten vond klassikaal plaats, omdat de kinderen op deze manier gelijktijdig de vragenlijsten konden invullen. De leerlingen kregen de instructie de vragenlijst individueel in te vullen en niet te overleggen. De leerkrachten

kregen het advies om de klas in proefwerkopstelling te zetten tijdens het afnemen van de vragenlijsten. Alle leerlingen uit de mentorklas van de deelnemende kinderen hebben aan het onderzoek meegedaan maar alleen de ontvangen nominaties van de kinderen uit het onderzoek zijn in deze dataset opgenomen.

Meetinstrumenten

Zelfrapportage

Om de zelfrapportage te onderzoeken wordt gebruik gemaakt van De Klasgenoten Relatie Vragenlijst. Dit is een instrument dat ontwikkeld is door Liebrand, IJzendoorn en Lieshout en het is de Nederlandse versie van de Olweus bully/victim questionnaire. Een gedeelte van deze vragenlijst is gebruikt om de mate van pesten te kunnen evalueren. De mate waarin kinderen gepest worden wordt gemeten met behulp van vijf items: 1) Hoe vaak hebben andere kinderen jou dit schooljaar gepest? 2) Hoe vaak ben je de afgelopen vijf dagen op school gepest? 3) Hoe vaak word je geslagen, geschopt, opgesloten of zoiets? 4) Denk nu eens terug aan vorig schooljaar. Hoe vaak werd je vorig schooljaar gepest? En 5) Hoe vaak zeggen kinderen gemene en onplezierige dingen tegen je? Deze gepestsschaal heeft een Cronbach's alfa van gemiddeld 0,77. De antwoordmogelijkheden werden weergegeven op een likert-schaal van 1 tot 5.

Peerrapportage

Om de peerrapportage te onderzoeken is gebruik gemaakt van een sociometrische vragenlijst die opgesteld werd aan de hand van de vragenlijst van Coie en Dodge (1990) waarbij kinderen bij elke vraag 3 klasgenoten moesten opschrijven op wie de vraag het meest van toepassing was. De vraag die gebruikt wordt voor dit onderzoek is: welke drie klasgenoten worden vaak door andere kinderen gepest?

Analyse

Het onderzoeksdesign is een randomized controlled trial (RCT), waarbij twee parallelle groepen met elkaar worden vergeleken: de experimentele groep die de cursus Plezier op School volgde en een controle groep die geen interventie aangeboden kreeg. Toewijzing aan een bepaalde conditie gebeurde door middel van clusterrandomisatie. Alle statistische verwerkingen zijn uitgevoerd met SPSS. Van de sociometrische data zijn eerst probabiliteitsscores gemaakt om te corrigeren voor het verschil in het aantal ingevulde lijsten. De eerste hypothese, kinderen die de training hebben gevolgd worden op de middelbare school minder gepest dan voor de training (op de basisschool), werd met zowel de

sociometrische vragenlijst als de zelfrapportage getoetst.

Om deze vraag te beantwoorden zijn twee ANCOVA's uitgevoerd waarbij gecorrigeerd werd voor de score op de voormeting. Door dit te doen werd gecontroleerd voor eventuele verschillen op de voormeting tussen de controle en de experimentele groep.

Om te onderzoeken in hoeverre zelfrapportage en peerrapportage in mate van gepest worden met elkaar samenhangen is gebruik gemaakt van de correlatie-analyse van Pearson. Hierbij is alleen de data geselecteerd van de experimentele conditie of van de controlegroep, zodat dit voor beide groepen apart gedaan kon worden. Daarna werd eerst een scatterplot gemaakt om te controleren of er een lineair verband is en of er uitschieters zijn. Als aan deze voorwaarden is voldaan kan de daadwerkelijke analyse worden uitgevoerd.

Resultaten

Als eerste wordt gekeken naar de correlaties tussen de vragenlijsten die door de klasgenoten zijn ingevuld en de zelfrapportages. Dit is van belang om erachter te komen of hetzelfde concept gemeten wordt. Om te onderzoeken wat de correlatie tussen de zelfrapportages en de rapportages door klasgenoten is wat slachtoffer van pesten betreft, zijn er vier correlatieanalyses uitgevoerd, één voor de voormeting voor de experimentele conditie, een voor de nameting van de experimentele conditie, een voor de voormeting van de controlegroep en één voor de nameting van de controlegroep. Voordat de daadwerkelijke analyse plaatsvonden zijn er vier scatterplots gevormd om te kijken of aan de voorwaarden voldaan werd. Uit alle scatterplots bleek dat er een lineair verband zonder uitschieters was tussen de twee variabelen. Als eerste werd daarna een correlatie-analyse uitgevoerd op de variabelen gepest op de basisschool volgens klasgenoten en gepest op de basisschool volgens de zelfrapportage voor de controlegroep. Uit de analyse bleek dat er een significante, positieve, gemiddelde relatie is tussen beide metingen, $r = .520$, p (two-tailed) $<.05$.

Als tweede werd daarna een correlatie-analyse uitgevoerd op de variabelen gepest op de basisschool volgens klasgenoten en gepest op de basisschool volgens de zelfrapportage voor de experimentele conditie. Uit de analyse bleek dat er een significante, positieve, gemiddelde relatie is tussen beide metingen, $r = .489$, p (two-tailed) $<.05$.

Vervolgens werd een correlatie-analyse uitgevoerd op de variabelen gepest worden op het voortgezet onderwijs volgens klasgenoten en gepest worden op het voortgezet onderwijs volgens de zelfrapportage voor de experimentele conditie. Uit de analyse bleek dat de correlatie tussen de twee metingen significant, klein en positief is $r = .497$, p (two-tailed) $<.05$, zie tabel 1.

Daarna werd een correlatie-analyse uitgevoerd op de variabelen gepest worden op het voortgezet onderwijs volgens klasgenoten en gepest worden op het voortgezet onderwijs volgens de zelfrapportage voor de controlegroep. Uit de analyse bleek dat de correlatie tussen de twee metingen significant, gemiddeld en positief is $r = .281$, p (two-tailed) $<.05$, zie tabel.

Tabel 1

De Correlaties tussen de Sociometrische Vragenlijst en de KRVL voor Gepest worden.

Gepest worden	<i>r</i>
Klasgenoten Relatie Vragenlijst voormeting experimentele conditie	
Sociometrische vragenlijst voormeting experimentele conditie	.49*
Klasgenoten Relatie Vragenlijst voormeting controle groep	
Sociometrische vragenlijst voormeting controle groep	.52*
Klasgenoten Relatie Vragenlijst nameting experimentele conditie	
Sociometrische vragenlijst nameting experimentele conditie	.50*
Klasgenoten Relatie Vragenlijst nameting controle groep	
Sociometrische vragenlijst nameting controle groep	.28*

* $p < 0.05$

Effect van de cursus 'Plezier op school'.

Om te onderzoeken of kinderen die de training hebben gevolgd, op de middelbare school minder gepest worden dan voor de training is gekeken of de experimentele conditie een significante afname heeft geboekt ten opzichte van de voormeting en vergeleken met de controlegroep. Om deze vraag te beantwoorden zijn twee ANCOVA's uitgevoerd waarbij gecorrigeerd werd voor de score op de voormeting. Door dit te doen werd gecontroleerd voor eventuele verschillen op de voormeting tussen de controle en de experimentele groep.

Er is er een ANCOVA uitgevoerd voor het verschil tussen de twee groepen op de nameting van gepest worden volgens klasgenoten (de sociometrische data).

In tabel 2 is te zien dat er een significant effect is van groep op de nameting van gepest

worden na het controleren voor het effect van de voormeting op gepest worden (covariaat), $F(1, 185) = 7,987, p = .005, d = 0,042$. Maar er blijkt ook een significant effect van sekse te zijn gevonden, $F(1, 184) = 8.060, p = .005, d = .042$, daarom is ervoor gekozen om de analyses voor jongen en meisjes apart te doen aangezien er anders het risico wordt gelopen effecten aan hele groepen toe te schrijven die alleen voor jongens of meisjes van toepassing zijn.

Als er naar de richting van het groepseffect gekeken wordt, betekent dit dat er voor de voormeting een marginaal gemiddelde wordt genomen van .1460. Uit de analyse blijkt dat voor jongens in de experimentele conditie pesten op de middelbare school significant toeneemt naar een gemiddelde van .259. Voor meisjes in de experimentele conditie blijkt dat het pesten op de middelbare school significant afneemt, naar een gemiddelde van .104. Voor de controle conditie geldt dat pesten op de middelbare school voor zowel jongens als meisjes significant afneemt naar een gemiddelde van respectievelijk .105 en .099.

Hierna werd er een ANCOVA uitgevoerd voor het verschil tussen de twee groepen op de nameting gerapporteerd door het kind zelf. Wanneer er gecontroleerd wordt voor het effect van de voormeting blijkt dat er op de nameting tussen de controlegroep en de experimentele groep geen significant verschil is, $F(1, 297) = .008, p = .931$. Vervolgens wordt er gekeken of gepest worden is toegenomen of afgenomen. Het marginale gemiddelde voor de voormeting is in dit geval 9.9023. Voor jongens en meisjes in de controle conditie worden tijdens de nameting een gemiddelde van respectievelijk 8.457 en 7.264 gevonden. Voor de experimentele conditie wordt tijdens de nameting een gemiddelde van 7.627 voor de jongens gevonden en 8.150 voor de meisjes. Hieruit blijkt dat gepest worden voor zowel de experimentele conditie als de controlegroep is afgenomen op de middelbare school. Voor een overzicht van de resultaten, zie tabel 2.

Tabel 2

De F-waarden, p-waarden en Effect Groottes van Gepest worden.

Gepest worden	F- waarde	P- waarde	Effect Size (partial eta squared)
Sociometrische vragenlijst	7.978	.005*	.025
Sekse	8.060	.005*	.031
Zelfrapportage	0.008	.931	-

* $p < 0.05$

Discussie

In deze studie is de effectiviteit van de zomercursus ‘Plezier op school’ onderzocht met een randomized controlled trial (RCT), met twee parallelle groepen onder 375 leerlingen uit de eerste klas van de middelbare school en met zowel een sociometrische vragenlijst als een zelfrapportage. Uit de analyse bleek dat er een gemiddelde correlatie is tussen de sociometrische vragenlijsten en de zelfrapportages, wat inhoudt dat er sprake is van een verschillende kijk op pesten. Dit komt overeen met de bevindingen van Crick & Bigbee (1998), die correlaties vonden tussen de .2 en .4. Met de sociometrische vragenlijst wordt vaak de sociale status van het kind weergegeven terwijl met zelfrapportages subjectieve ervaringen gemeten worden.

Verder laat dit onderzoek zien dat meisjes die de cursus ‘Plezier op school’ hebben gevolgd op de middelbare school minder gepest worden dan op de basisschool. Voor jongens geldt dat ze na het volgen van de cursus meer gepest worden dan op de basisschool. Voor de controle conditie bleek dat gepest worden zowel voor jongens als voor meisjes afneemt. Deze uitslag geldt echter alleen maar voor de sociometrische vragenlijsten. Voor de zelfrapportage vragenlijsten geldt dat zowel bij de experimentele conditie, als bij de controlegroep, pesten significant afneemt.

Er kan dus geconstateerd worden dat meisjes die de training hebben gevolgd op de middelbare school door klasgenootjes minder vaak worden genomineerd als pestslachtoffer, jongens vaker worden genomineerd als pestslachtoffer en als ze het zelf moeten aangeven er een afname is vergeleken met de basisschool. Maar deze afname op de sociometrische vragenlijst kan niet toegeschreven worden aan ‘Plezier op school’ aangezien er bij de controlegroep ook een significante afname van gepest worden is gevonden.

Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat kinderen die op de basisschool gepest worden, niet automatisch op de middelbare school ook gepest worden. Uit de resultaten blijkt namelijk voor de controlegroep op beide metingen dat er een afname is van pesten, zonder dat er een interventie plaatsgevonden heeft. Ook zou het zo kunnen zijn dat gepest worden niet afhankelijk is van het wel of niet hebben van sociale vaardigheden. Een verklaring voor het resultaat dat jongens na het volgen van de training meer gepest worden dan meisjes zou kunnen zijn dat jongens meer openlijk gepest worden dan meisjes, en hierdoor eerder door

klasgenootjes genomineerd worden als pestslachtoffer. Verder zou het zo kunnen zijn dat doordat de kinderen zijn naar een nieuwe klas gegaan, de klasgenoten van de kinderen het verleden van de kinderen niet kennen en ze daardoor een meer objectief beeld kunnen geven dan de kinderen zelf. De resultaten van het huidige onderzoek zijn deels in lijn met eerder onderzoek naar de effecten van 'Plezier op school', waaruit kwam dat de cursus leidt tot een vermindering van gepest worden (Faber et al., 2006).

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen. Een eerste beperking is het gebruik van klassikale vragenlijsten. Het gebruik van dit soort lijsten maakt het mogelijk om in korte tijd en relatief goedkoop informatie te verkrijgen. Een nadeel is echter dat de kans bestaat dat er sociaal wenselijke antwoorden gegeven worden (Goossens, 2005) en er toch overleg plaatsvindt tussen de kinderen. Ook het herhaaldelijk invullen van dezelfde vragenlijst kan leiden tot sociaal wenselijk antwoorden, men gaat daarbij misschien uit van de wens tot verbetering van de problemen. Ten tweede had de onderzoeker geen zicht op het invullen van de vragenlijsten aangezien dit onder toezicht van de leerkracht van groep 8 en de mentor of mentrix gebeurde. Verder was het zo dat de kinderen die mee deden aan de cursus geselecteerd werden omdat ze hoog scoorden op sociale problemen en niet alleen op gepest worden. Het zou dus zo kunnen zijn dat sommige kinderen helemaal niet gepest werden voor aanvang van de cursus. Om nog een duidelijker beeld te krijgen van het effect van de cursus 'Plezier op school' zou bij vervolgonderzoek in de toekomst na de voormeting gecheckt moeten worden of de controlegroep en de experimentele conditie overeenkomen in mate van gepest worden. Men zou een groot screeningsonderzoek kunnen opzetten in de groepen acht van diverse basisscholen en hieruit kan dan een controlegroep gecreëerd worden. Ook zou men onderzoek kunnen doen naar de samenstelling van de klas. Hierbij zou men kunnen kijken naar het aantal pesters in een klas. Het zou namelijk zo kunnen zijn dat in een klas met veel pesters er ook veel meer pestslachtoffers zijn dan in een klas zonder pesters. Ook zou men kunnen kijken naar het aantal oudklasgenoten van de kinderen die de cursus hebben gevolgd, die mee zijn gegaan naar de nieuwe klas. Verder zou men alleen onderzoek kunnen doen bij kinderen die daadwerkelijk hoog scoren op gepest worden in de plaats van op sociale problemen, wat veel breder is.

Literatuurlijst

- Austen, S. & Joseph, S. (1996). Assessment of bully/victim problems in 8 to 11-year olds. *British Journal of Educational Psychology*, 66, 447-456.
- Boulton, M.J. & Smith, P.K. (1994). Bully/victim problems in middle-school children:

- Stability, self-perceived competence, peer perceptions, and peer acceptance. *British Journal of Developmental Psychology*, 12, 315-329.
- Camodeca, M., & Goossens, F.A.(2004). Pesten op school: recente ontwikkelingen en theoretische invalshoeken. In A. Vyt, M.A.G. van Aken, J.D.Bosch, R.J.van der Gaag & A.J.J.M. Ruijsenaars (red.), *Jaarboek Ontwikkelingspsychologie, Orthopedagogiek en Kinderpsychiatrie* 6 (2004- 2005). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum (pp.82-97).
- Crick, N.R., & Bigbee, M.A.(1998). Relational and overt forms of peer victimization: A multi-informant approach. *Journal of consulting and Clinical psychology*, 66, 337-347.
- Faber, M., Verkerk, G., Aken, van, M.,Lissenburg, L., & Geerlings M. (2006). Plezier op school: sterker naar de brugklas. *Kind en Adolescent Praktijk*, 05, 32-39.
- Hartup, W.W.(1983). Social relationships and their developmental significance. *American Psychologist*,44(2). 120-126.
- Hawker, D.S.J. & Boulton, M.J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 41, 441 - 455.
- Juvonen,J. & Graham, S. (2001). *Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and victimized*. New York: The Guilford Press.
- McCellan, D.E. & Katz, L.G.(2001). Assessing young children's social competence. *Eric Digest*,217. 30-33
- Moreno, J. L. (1934). *Who shall survive?* Washington, DC: Nervous and Mental Disease Publishing Company .
- Olweus, D. (1992). *Treiteren op school*. Amersfoort: Academische uitgeverij Amersfoort.
- Olweus. D. (1991). Bully/victim problems among school children: basic facts and effects of a school based intervention program. In D. Pepler & K. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (pp. 411 - 448). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Pellegrini, A.D., Bartini, M. & Brooks, F. (1999). School bullies, victims, and aggressive victims: Factors relating to group affiliation and victimization in early adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 91, 216-224.